

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НІЖИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ
Факультет філології, історії та політико-юридичних наук
Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин
Кафедра історії України



ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор університету

Олександр САМОЙЛЕНКО

« _____ » _____ 2025 р.

ПРОГРАМА
АТЕСТАЦІЙНОГО ЕКЗАМЕНУ
для здобувачів

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Освітня програма: Історія та археологія

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальність: 032 Історія та археологія

Форма навчання: денна

Укладачі програми:

Схвалено кафедрою всесвітньої історії та міжнародних відносин факультету філології, історії та політико-юридичних наук

Протокол № 7 від 10 січня 2025 р.

Схвалено кафедрою історії України факультету філології, історії та політико-юридичних наук

Протокол № 7 від 22 січня 2025 р.

Схвалено Вченою радою факультету філології, історії та політико-юридичних наук

Протокол № 6 від 28 січня 2025 р.

ЗМІСТ

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Атестаційний екзамен з історії являє собою підсумкову звітно-оцінювальну процедуру, метою якої є встановлення рівня фахової готовності випускника спеціальності 032 Історія та археологія.

Завданням підсумкового екзамену з фаху, що має статус державного, є перевірка фахової підготовки майбутніх істориків. На відміну від курсових екзаменів, він носить комплексний характер, оскільки включає питання із базових курсів історії, що вивчаються студентами протягом 4-х років: археології, історії України від найдавніших часів до 40-х рр. XIII ст., історії України від 40-х рр. ХІІІ ст. до кін. ХVІІІ ст., історії України ХІХ - 20-х рр. ХХ ст., історії України 20-х рр. ХХ - поч. ХХІ ст., історіографії історії України, історії слов'янських народів від найдавніших часів до кін. ХVІІІ ст., історії слов'янських народів ХVІІІ - поч. ХХІ ст., історії стародавнього світу, історії середніх віків, нової історії країн Європи та Америки, нової історії країн Азії та Африки, новітньої історії країн Європи та Америки, новітньої історії країн Азії та Африки, історії міжнародних відносин, історіографії національної та світової історії.

Вихідною концептуальною ідеєю екзамену є ретельний аналіз можливостей майбутнього спеціаліста ефективно виконувати всі головні види діяльності, передбачені даною галуззю, володіння фундаментальними знаннями з історії, здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми.

Атестаційний екзамен проводиться як комплексна перевірка знань студентів професійно-орієнтованої як теоретичної, так і практичної підготовки за білетами, складеними у повній відповідності до програми підсумкової атестації.

Під час комплексного державного екзамену випускник має показати розуміння основних законів, закономірностей науки, її практичного значення, перспектив розвитку, продемонструвати вміння використовувати набуті знання для вирішення прикладних питань. Він також має продемонструвати своє вміння орієнтуватися у фактичному матеріалі, знання найважливіших джерел його

поповнення й оновлення, показати свою обізнаність з роботами визначних вчених, фундаментальних наукових установ, періодичних видань.

Студент – випускник бакалаврату під час державного екзамену повинен показати:

- знання основних законів і закономірностей історії ;
- добрі знання основних термінів і понять з історії ;
- вміння аналізувати інформацію з використанням історичних карт і атласів, наукової літератури;

Державна атестація бакалавра історії у вигляді державного екзамену проводиться з метою перевірки відповідності освітнього рівня студентів вимогам освітньо-професійної програми «Історія та археологія».

2. СТРУКТУРА ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ

Екзамен проводиться в усній формі. Екзаменаційний білет включає в себе два питання: одне з історії України, друге з археології або всесвітньої історії. Для виконання завдань студенту дається час для підготовки та можливість використовувати при обдумуванні атласи, довідники, програми з курсів.

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Історія України (від найдавніших часів до поч. ХІХ ст.)

**Первіснообщинний лад — доба кам'яного віку, епоха міді-бронзи
на території України**

Палеоліт: визначення епохи, її хронологічні рамки, періодизація. Час появи найдавніших людей у межах України, розвиток палеолітичних культур.

Мезоліт: хронологія, характеристика надбань мезолітичного населення. Формування людського суспільства: первісне людське стадо, доророва община, родовий лад.

Неоліт: визначення доби як нової історичної епохи. "Неолітична революція", її суть і значення. Неолітичні землероби і скотарі на території України.

Енеоліт: визначення, хронологічні рамки. Відкриття металургії міді. Перший великий суспільний поділ праці. Трипільська культура та інші культури землеробського і скотарського населення мідного віку України.

Бронзовий вік: визначення, хронологічні рамки. Технологія бронзолivarного виробництва. Другий великий суспільний поділ праці. Основні тенденції розвитку культур давнього населення України в епоху бронзи. Початок розпаду первіснообщинного ладу і формування станово-класового суспільства.

Формування цивілізованого суспільства-доба раннього залізного віку на території України

Ранній залізний вік: визначення, хронологічні рамки. Роль і значення упровадження залізних знарядь праці. Цивілізація - новий щабель у розвитку людства. Вождівство як перехідна ланка від первісності до цивілізації. Кімерійці: походження, історичний розвиток, господарство, побут, суспільство. Скіфи, їх утвердження у Північному Причорномор'ї. Скіфо-перська війна і формування Великої Скіфії, її етногеографія за Геродотом; сучасне бачення проблеми. Історичний розвиток, господарство, побут, суспільство Великої Скіфії в V-IV ст. н.е. Скіфська державність. Мала Скіфія у Криму.

Сармати: античні джерела, археологічні дані про походження сарматів. Сарматські міграції, утвердження сарматів на території України. Господарство, побут і суспільство сарматів.

Грецька колонізація Північного Причорномор'я: концепції, етапи, характер та основні осередки на території України. Основні періоди та етапи історичного розвитку Ольвії, Тіри, Херсонеса, Боспора, їх державно-політичний устрій.

Етнічний склад населення, суспільство, економіка, побут та культура. Вплив античної цивілізації на автохтонне населення давньої України.

Східні слов'яни у давнину (V - поч. IX ст.)

Культурно-етнічна консолідація східнослов'янського масиву на давньоукраїнських землях за часів великого переселення народів (III-VII ст.). Розвиток суспільних відносин у східних слов'ян у добу "воєнно-родової демократії". Антський та дулібський воєнно-політичні союзи: історія взаємин із готами та гуно-аварськими етносами, суспільний устрій, господарство, побут, вірування та звичаї. Наукові гіпотези етнокультурної ідентифікації антів і склавів (східних). Концепції М.Грушевського, В. Петрова про автохтонне походження українського народу.

Від писемних склавів і антів до історичних племінних князів східних слов'ян (IV-IX ст.). "Повість временних літ" про назви, географію розселення та звичаї східнослов'янських союзів племен на українських землях. Літописний образ Дніпра і "шляху з варяг у греки" та наукові оцінки. Полянське племінне князівство та його роль у становленні ранньодержавного об'єднання Руської землі. Історіографічний огляд про походження апелятиву "поляни". Суспільні відносини, соціальна стратифікація, господарство. Літописна характеристика та наукові гіпотези щодо заснування Києва та Старо-Київської династії.

Українська історія у добу Київської Русі

(сер. IX - 40 рр. XIII ст.)

Передумови утворення Руської землі з центром у Києві. Джерела та історіографія. Давньоруське літописання. Літописи дохристиянської Русі - "Велесова книга" та "Літопис Аскольда": дискусійність гіпотез і науковий пошук "Повість временних літ" як фундаментальне джерело з історії Київської Русі.

Перші відомості про "Русь" у джерелах. Літописна інтерпретація питання "звідки пішла Руська земля і хто в ній почав спершу княжити, і як Руська земля постала". Провідні історіографічні гіпотези про походження етноніма "Русь". Етимологія назв Русь-Україна, Мала Русь, Велика Русь. Перші згадки назви

"Україна". Сучасний стан наукового доробку проблеми у ретроспективі концепції М. Грушевського. Просторові координати "Руської землі" у Середньому Подніпров'ї. Київське князівство за Аскольда та Діра. Поширення християнства. Норманський фактор у руській історії: літописні сюжети та науковий аналіз. Етнічний склад скандинавів на Русі. Події 882 р. Князі Олег та Ігор на Київському столі. Русь у системі візантійських і хозарських взаємин.

Язичництво східних слов'ян та його еволюція. Міфологеми язичництва у літописанні та інших давньоруських творах. Образ князя в язичницькій ментальності слов'янського населення Русі.

Київська держава у сер. X ст. - 50-х рр. XI ст. Реформаторська діяльність княгині Ольги, великих руських князів, Володимира та Ярослава Мудрого. Об'єднання східнослов'янських земель у ранню монархічну державу. Формування адміністративно-територіальної конфігурації Руської держави. Система родового сюзеренітету, її правові засади.

Офіційне запровадження християнства на Русі. Літописна характеристика "вибору віри Володимиром" і "Корсунської легенди" та наукові реконструкції охрещення князя Володимира, його дружини, киян і населення Русі.

Становлення руської церковної організації. «Церковний статут Ярослава Мудрого». Місце церкви у соціальному та етнокультурному розвитку давньоруського суспільства. Вплив християнства на еволюцію морально-етичних норм суспільного життя. Духовні та політико-правові ідеї праці митрополита Іларіона "Слово про Закон і Благодать". Цивілізаційне значення християнізації Русі. Загострення політичної боротьби за Київський стіл між Володимировичами.

Літописна версія та науковий аналіз причин і механізму міжусобних війн. "Заповіт" Ярослава Мудрого та еволюція родового сюзеренітету. Тріумвірат та дуумвірати Ярославичів на Русі в XI ст. - поч. XII ст. Система Любецького з'їзду як модель внутрішнього державного правопорядку та поліцентризму. Посилення тенденції загальноруської єдності у першій третині XII ст. Події в Києві у 1113 р. Політичний проект князя Володимира Мономаха.

Русь у добу феодальної роздробленості (40 рр. XII ст. - перша третина XIII ст.). Причини, сутність і періодизація роздробленості Русі як історіографічна проблема. Провідні тенденції історичного розвитку князівств-земель. Київська земля. Чернігівське та Новгород-Сіверське князівства. Переяславське князівство.

Волинська та Галицька землі в XI-XII ст.: формування території, порубіжних кордонів і міст, політична історія. Утворення великого Галицько-Волинського князівства. Роман Мстиславич і його політична діяльність. Феодальна війна на території Галицько-Волинської Русі. Відвоювання князем Данилом Романовичем Галицького столу.

Державно-політичні та суспільні відносини у давньоруській державі

Воєнно-торгівельна організація та політична форма держави "Руська земля" на початковому етапі розвитку (сер. IX - сер. X ст.); її історична еволюція (кін. X - поч. XIII ст.). Історіографія проблеми. Великокнязівська влада, право та ідеологія. Князь і дружина, засади взаємин між ними. Полюддя: прагматична дія і релігійний ритуал. Віче та собори на Русі. Князівські сейми-з'їзди.

Соціально-економічний розвиток Київської Русі (IX-XIII ст.). Соціальна стратифікація давньоруського суспільства за "Руською Правдою". Вільні, напіввільні та залежні категорії населення. Давньоруська сім'я, побут та шлюбні відносини. Характеристика соціальних рухів у Русі.

Форми великого землеволодіння на Русі (X-XIII ст.). Церковна власність та господарство. Місце та значення великого землеволодіння в економіці Давньої Русі; колективна державна власність; система повинностей у давньоруському суспільстві. Давньоруське село та сільське господарство.

Шляхи формування та генезис давньоруських міст; топографічна структура, соціальна типологія та управління, господарське життя. Ремесло й торгівля, гроші та грошовий обіг у Київській Русі.

Етнічна характеристика Русі (IX-XVII ст.). Історіографічні концепції про етнічний розвиток Русі. Традиції історіографії XVII - поч. XIX ст. Історіографічні розвідки та загострення етнічної теми Київської Русі у XIX ст.

Провідні гіпотези етнічної історії Русі в історіографії ХХ ст. і сучасне історіописання.

Південно-Західна Русь-Україна під ігом Золотої Орди

Літописні джерела та історіографія питань. Різноманітність та суперечливість оцінок Героїчний супротив і боротьба руського народу з монголо-татарською навалою орд хана Батия. Монгольське завоювання Південно-Західної Русі і встановлення іга золото-ординських ханів. Сутність і форми васальної залежності українських земель від Орди в економічній, політичній, військовій сферах. Переписи населення 1245, 1250, 1260 рр., наслідки монгольської навали. Чернігівська земля у період її завоювання монголами: діяльність князя Ростислава Михайловича; удільне дроблення деурбанізація, часткове спустошення; відхід Чернігівського політичного центру до Брянського князівства. Становище князівств Середнього Подніпров'я: зникнення Переяславщини; ослаблення Київщини та переїзд у 1299 р. Митрополита Максима до Володимира на Клязьмі, згодом - до Москви. Втрата Києвом ролі "об'єднувача слов'янських земель". Дискусія про "перетікання Київської історії" та утворення двох політичних центрів Русі.

Галицько-Волинське князівство після навали Батия: руйнація; перебування князя Данила на Заході; боярські усобиці; Ярославська битва 1245 р. Причини і наслідки поїздки князя Данила в Сарай. Васальна залежність. Зміцнення князівства. Зовнішньополітичні заходи Д. Галицького по створенню міжнародної антиординської коаліції. Військові дії в 50-60-х рр. ХІІІ ст. та їх наслідки.

Стосунки наступників Данила Галицького з ординськими ханами.

Інкорпорація українських земель у державно-політичні

і суспільно-економічні системи Литви та Польщі

(сер. ХІV - сер. ХVІ ст.)

Історичні обставини для України сер. ХІV ст. Джерела та стан наукової розробки історії перебування українських земель у складі ВКЛ. Різноманітність

і суперечливість історіографічних оцінок литовської доби та становища українського суспільства. Періоди історії Литовсько-Руської держави.

Початок литовської політичної зверхності. Приєднання до Литви Волині, Київщини із Переяславщиною, Чернігово-Сіверщини та Поділля. Особливості адміністративно-політичного і правового устрою. Заміна руської династії Гедиміновичами. Суть принципу управління - "старого не змінюємо, а нового не запроваджуємо". Київське князівство часів Ольгердовичів як консолідуєчий центр українського народу.

Об'єднавчо-інтеграційні процеси між Литвою і Польщею. Боротьба Польщі, Угорщини та Литви за Галичину. Кревська унія 1385 р. та її наслідки. Централізаторська політика Вітовта по збереженню єдності ВКЛ. Ліквідація удільних князівств. Зростання невдоволення. Спроби відновлення статусу українських князівств. Посилення промислових настроїв, російських впливів і військових дій у ВКЛ. Соціальна стратифікація українського суспільства. Еволюція феодального стану і земельних відносин, та становище селянства за їх економічним і правовим статусом. Литовські статuti. Міста: інфраструктура, етнічний склад, Магдебурзьке право. Торгівля.

Українські землі у складі Речі Посполитої: політичний та соціально- економічний розвиток

Передумови Люблінської унії. Велике князівство Литовське і Королівство Польське на шляху реалізації унійної ідеї. Люблінський сейм 1569 р. Позиція української аристократи на сеймі. Перехід українських земель під владу Корони Польської у складі Речі Посполитої, їх нова організація. Українська феодальна верства у нових умовах: зростання князівської могутності, консолідація шляхетської верстви. Магнатсько-шляхетська колонізація Наддніпрянської України. Українці, поляки, євреї у новоосвоєних регіонах. Розвиток сільського господарства. Зміни в економічному і правовому становищі селянства. Юридичне оформлення кріпосного права. III Литовський статут. Міста і міщанська верства у післяунійних умовах. Внутрішня і зовнішня торгівля.

Церква і релігія в Україні у XIV - на поч. XVII ст. Братства. Пошук шляхів релігійного порозуміння, Брестська церковна унія і загострення міжконфесійних відносин. Відновлення і легалізація православної церкви. Релігійно-суспільна діяльність митрополита Петра Могили.

Виникнення українського козацтва

та його роль в історії українського народу (XV - сер. XVII ст.)

Етимологія слова "козак". Концепції походження українського козацтва. Перші документальні згадки про українських козаків. Козацька колонізація "Дикого Поля". Характер занять, соціального устрою на козацьких землях. Виникнення Запорізької Січі. Законодавча, виконавча та судова влада на Січі. Військове мистецтво запорізьких козаків. Боротьба козаків з агресією турецьких та кримськотатарських загонів. Історичні постаті: Д.Вишневецький-Байда, Б.Ружинський, І.Підкова.

Утворення реєстрового козацтва і початок трансформації козацтва із побутового явища в окремих стан українського суспільства. Козацько-селянські повстання кін. XVI ст. під проводом К. Косинського, С.Наливайка, Г.Лободи, їх історичне значення. Показання населення Брацлавщини, Правобережного Подніпров'я та Лівобережжя на поч. XVII ст. як фактор національно-визвольного й антифеодального рухів. Виникнення поміркованої (компромісної) та радикальної (непримиренної) партій у козацтві. Політичний курс гетьмана П.Сагайдачного на перетворення козацтва у впливову військово-політичну силу в Україні і басейні Чорного та Азовського морів. Козаки у Хотинській війні 1621 р. Спільні походи запорізьких та донських козаків на Кримське ханство і Туреччину у 20-х - 40-х рр. XVII ст. "Азовське сидіння" 1637-1642 рр. Крах поміркованої партії у козацтві по закінченню Хотинської війни і радикалізація настроїв козацько-селянських мас у 20-х - 30-х рр. XVII ст. Повстання 1625 р. і Куруківський договір. Повстання 1630 р. Т.Федорович. Переяславська угода. "Статті для заспокоєння руського народу". Зруйнування Козацької фортеці на Дніпрі козаками І.Сулими. Повстання 1637 р. П.Павлюка (Бута), К. Скидана. Битви під Кумейками та Боровицею. "Ординація Війська Запорізького

Реєстрового" 1638 р. Повстання 1638 р. під проводом Я.Острянина та Д.Гуні. Причини поразок та історичне значення козацько- селянських повстань 20-х - 30-х рр. XVII ст.

Запорізька Січ і українське козацтво у міждержавних відносинах протягом 20-х - 40-х рр. XVII ст. Козацтво у Тридцятилітній війні. Відносини із Західною Грузією, шахським Іраном, Швецією, Російською державою.

Національно-визвольна боротьба українського народу сер. XVII ст. та формування козацько-гетьманської держави

Україна у складі Речі Посполитої напередодні повстання Б.Хмельницького. Визрівання революційної ситуації. Початок, причини та наслідки повстання 1648 р., битви під Жовтими Водами та Корсунем. Основні етапи визвольної боротьби українського народу проти Польщі, їх рушійні сили, характер та вплив на становище у Речі Посполитій. Трансформація війни у революцію. Етапи національно- визвольної революції (1648-1676 рр.). Розгортання війни в 1648-1649 рр.: битви під Пилявцями, облога Львова, Замостя, звільнення західного регіону та формування державних інституцій. Повернення армії Б.Хмельницького на схід та вступ до Києва. Проголошення програмових засад виборювання української держави. Зборівський договір 1649 р. Формування української козацько-гетьманської держави: органи влади, адміністративно-територіальний устрій, створення армії, фінансова система, судочинство, соціально-економічна структура. Внутрішня і зовнішня політика уряду Б.Хмельницького.

Білоцерківський договір 1651 р. та його наслідки. Військові події 1651-1653 рр. Пошук альтернатив вибору військово-політичного союзника. Переяславська Рада та договір із Московською державою 1654 року. "Березневі статті": зміст та політико-правова оцінка. Війна з Польщею 1654-1656 рр. Віленська угода. Зміна союзницької орієнтації Б.Хмельницького. Оцінка Гетьмана як державотворця, військового діяча, дипломата, людини.

Україна у другій пол. XVII ст. Руїна.

Спроби збереження державності

Внутрішнє становище Гетьманщини та Слобожанщини: економіка, торгівля, поширення феодального землеволодіння, соціальне становище суспільних верств. Розвиток ремесла, торгівельні шляхи, заняття населення. Стосунки із Запорізькою Січчю.

Політичне становище України. Загострення суспільних суперечностей та боротьба старшинських угруповань за політичну владу у 50-60-х рр. Руїна: причини та прояви. Гетьманування І.Виговського. Політична концепція Ю.Немирича. Причини і початок громадянської війни. Гадяцький договір 1658 р. та його наслідки. Битва під Конотопом. Юрій Хмельницький. Слободищенський трактат 1660 р. Чорна рада 1663-го року в Ніжині та остаточний розкол України по Дніпру. Гетьман Правобережжя - П.Тетеря, а Лівобережжя - І.Брюховецький. Андрусівське перемир'я 1667 р. Об'єднавча політика гетьмана П.Дорошенка, його союзницькі орієнтації. І.Сірко – кошовий отаман Запорозької Січі. Буцацька угода 1672 р. Лівобережна Україна за часів гетьманів Д.Ігнатовича (Многогрішного), І.Самойловича. Наслідки для України "Вічного миру" 1686 р. між Росією і Польщею. Становище Гетьманщини у кін. XVII - першій чверті XVIII ст.

Україна за часів гетьманування І.Мазепи.

Посилення інкорпораційних процесів у складі

Російської імперії (кін. XVII - 20-і рр. XVIII ст.)

Посилення Росії. Політика Петра I щодо України. Гетьманування І.Мазепи, його внутрішня політика. Участь України у Північній війні. Шведська орієнтація І.Мазепи. Полтавська битва 1709 р. та її наслідки.

«Пакти і конституції прав і вольностей Війська Запорозького» П. Орлика. Реформи Петра I та Україна: господарство, торгівля, податки. Становище Запорізької Січі. Політичний розвиток Гетьманщини та Запоріжжя у XVIII ст. Наступ російського царизму на автономію України. Перша Малоросійська колегія 1722-1727 рр. Наказний гетьман П.Полуботок Гетьманування

Д.Апостола. Гетьманський уряд 1734-1750 рр. К. Розумовський та його реформаторські наміри. Скасування Гетьманщини. Друга Малоросійська колегія Ліквідація козацького устрою.

Соціально-економічний розвиток українських земель у складі Російської імперії із сер. XVIII ст.: сільське господарство, промисловість, торгівля. Інтеграція економіки України у загальноросійський ринок Становище селян і козаків. Ріст поміщицького землеволодіння. Кріпосне право. Загострення соціальних відносин. Повстання. Заселення, соціально-економічний розвиток Південної України

Правобережжя та західноукраїнські землі: політичне, соціально-економічне становище, суперечності. Феодально-кріпосницьке гноблення, національні, релігійні утиски. Фільварки. Народні рухи, визвольна боротьба. Гайдамаки. Опришки. Три поділи Речі Посполитої та їх наслідки для України.

Українські землі у першій половині XIX ст.

Українські землі у першій половині XIX ст.: політико-адміністративний лад, імперська національно-регіональна політика урядів Росії та Австрії. Народонаселення і тенденції його регіонального розміщення. Колонізація Півдня. Етнічна структура населення, характер міжетнічних відносин. Соціально- економічне становище українських земель у першій половині XIX ст. Тенденції консервації традиційної аграрної економіки. Галузева структура промисловості, її до індустріальний характер. Українські міста, їх типологія. Явища застою міської економіки. Гальмівний вплив феодальної системи. Станова структура українського суспільства, норми суспільних відносин у першій половині XIX ст. Зародження політичної опозиції в українському суспільстві. Російський дворянський радикалізм (декабризм), його програмні позиції, організація, тактика "військової революції". Декабризм та національне питання. Польсько-шляхетський рух та Україна.

Зародження українського національного руху в Наддніпрянщині. Дворянський автономізм. Етап "збирання спадщини" та відомі представники.

Культурно-ідейна спадщина Кирило-Мефодіївського товариства. Сучасні історіографічні оцінки.

Особливості генезису українського національного руху в Австро-Угорщині. Греко-католицька церква та "проблема русинів". "Руська трійця". Велика австрійська революція 1848-1849 рр. та Західна Україна. Головна Руська Рада, суперечливість її політичної платформи і тактики. Уроки революції.

Великі реформи у Російській та Австро-Угорській імперіях та пореформена модернізація українського суспільства

Імперські реформи в Австро-Угорщині у сер. XIX ст. Впровадження конституційного ладу та федералістичної системи. Реформи в історичній долі Західної України. Сучасні підходи та оцінки.

Характерні риси реформаторського процесу у Російській імперії. Селянська реформа, особливості її впровадження на українських землях. Земська та судова реформи, перетворення у системі освіти. Скасування рекрутської системи. Роль реформ 60-70-х рр. XIX ст. у подальшій історичній еволюції українського суспільства. Сучасні оцінки.

Пореформена індустріально-капіталістична модернізація, її факторна обумовленість, регіональні особливості. Виникнення нових промислових галузей та сучасної економічної інфраструктури (банки, біржі, акціонерні засновництва, торгові доми).

Соціальні наслідки модернізації. Урбанізація, нова культурно-економічна роль міст. Руйнування феодальної станової структури, формування класів капіталістичного індустріального суспільства. Етнічні аспекти модернізації та роль українців у цьому процесі. Посилення тенденцій "русифікації" етнічної структури українського суспільства.

Формування багатопартійності у пореформеному українському суспільстві

Передпартійні суспільні рухи у Наддніпрянщині пореформеної доби. Російське народництво. "Ходіння в народ". Тероризм, його поразка на

поч. 80-х рр. Російський ліберальний рух в Україні. "Петиційна кампанія". Тактична слабкість ліберальної течії.

Зародження соціал-демократії, фактори її популяризації. Пореформене "українофільство". Обмеженість і криза "культурницької" тактики. М. Драгоманов та його федералістична концепція. Початок "політизації" українського руху. Поява політичних гуртків. ЗБУО. Створення політичних партій. РСДРП, її внутрішнє розшарування. Створення партії соціалістів-революціонерів, її організації в Україні. Формування центристсько-ліберальних структур в Україні. Єврейські політичні партії в Україні. БУНД. Створення РУП, її подальша ідейно-політична еволюція. Криза РУП та її розпад. Українська соціал-демократична спілка. Створення УСДРП, її соціальна база, програма й тактика.

Український націонал-лібералізм на поч. ХХ ст. Виникнення УДП, причини її політичної слабкості.

Суспільні рухи в Західній Україні пореволюційних років: соціальна база, ідеологія, методи боротьби, результати та наслідки. Поразка "рутенства". Поширення "русофільства", його політична сутність. Виникнення "народовства", його культурно-ідейна платформа. Крах "нової ери". Радикалізм у Західній Україні, його ідеї і тактика. Полеміка радикалів із "русофілами" та "народовцями".

Створення УРП, УНДП та Соціал-демократичної партії. Формування громадських організацій західних українців (кооперації, "просвіт", молодіжно-спортивних організацій).

Польсько-український етнополітичний конфлікт, його причини, суть та наслідки.

Українські землі на початку ХХ ст.

Револуція 1905-1907 рр. та Україна. Провідні суспільні класи українського суспільства у революції. Завершення формування багатопартійної системи. Розстановка партійно-політичних сил: лівий радикалізм, лібералізм, рухи праворадикального спрямування.

Український національний рух у період революції, його організація та політичний курс. Причини слабкості. Українські фракції в I та II Державних Думах.

"Третьочервнева" монархія та Україна. Тактика придушення ліворадикальної опозиції та національних рухів. Столипінський економічний курс та його наслідки для України.

Перша світова війна та українські землі. Актуальні проблеми вивчення Великої війни й України в сучасних вітчизняних дослідженнях. Місце "українського питання" у політиці держав-противників. Українська політична еліта в її ставленні до війни. Назрівання політичної кризи у Російській імперії. Сучасна історіографія проблеми.

Українська національна державність у 1917-1921 рр.

Лютнева революція та Україна. Криза російської державної системи після Лютневої революції. Проблеми вивчення історії Української національної революції в історіографії: Суть "двовладдя". Консервативна та ліворадикальна альтернативи "березневному компромісові". Тенденції "більшовизації" масових настроїв.

Створення Української Центральної ради, її суспільна база, організація. Провідні партії Центральної ради. Тактика Центральної ради. Проголошення автономії України. Взаємовідносини з Тимчасовим урядом. Центральна рада в умовах назрівання загальноросійської революційної кризи.

III Універсал, проголошення УНР. Війна між Раднаркомом та Центральною радою, її причини, хід, наслідки. Проголошення IV Універсалу. Ставлення населення до політики Центральної ради.

Брестський мир, австро-німецька окупація України. Новітні підходи до оцінок Державний переворот 29 квітня 1918 р. Історичні заслуги та прорахунки Центральної ради. Українська Держава П.Скоропадського, її класова та політична опора. Економічний курс Гетьманату, його культурна політика. Політична криза восени 1918 р. Крах австро-німецького блоку у Першій світовій війні та його наслідки.

Проголошення ЗУНР, її територіальне розподіл сусідніми державами. Акт Злуки УНР і ЗУНР, його історичне значення. Польсько-українська війна 1918-1919 рр.: причини, хід, наслідки.

Повстання Директорії, відновлення УНР. Сутність режиму Директорії, його політична суперечливість. Конфронтація з РРФСР та комуністичним урядом України. Поразка Директорії. Наслідки та значення Української революції 1917 – 1921 рр. Сучасні наукові оцінки.

Утвердження радянсько-комуністичного режиму в Україні

Радянський режим в Україні у 1919 р.: система та політика. "Воєнний комунізм". Внутрішня криза та поразки на фронтах улітку 1919 р.

Режим Добровольчої армії та Директорії УНР восени 1919 р. Війна між ними та її наслідки. Повстанські рухи у тилу Добровольчої армії. Поразка денікінців. Відновлення Радянської влади в Україні. Корективи її політики. Розгром нелегальної опозиції, ліквідація партій боротьбистів та формування однопартійної системи.

Радяно-польська війна. Плани воюючих сторін. Суть польсько-петлюрівських договорів Періодизація військових дій. Ризький мирний договір, його наслідки для України.

Ліквідація останніх осередків організованого збройного опору радянському режимові наприкінці 1920 р. Сутність отаманщини та сучасні оцінки цього руху.

Політика "воєнного комунізму", кризові політико-економічні тенденції в УСРР наприкінці 1920-1921 рр.

Україна у складі СРСР 20-30-х рр.

Міжнародне становище України на поч. 20-х рр. Діяльність української радянської дипломатії. Криза політики "воєнного комунізму". Економічне становище України. Кризові явища в українському соціумі. Селянська війна 1919 - поч. 20-х рр. Голод 1921-1923 рр.

Запровадження НЕПу. Неп у сільському господарстві. Неп у промисловості. Проблеми, суперечності та економічні кризи непу. Неп і трансформація

політичного режиму Радянської держави. Політика коренізації: українізація і розвиток національних меншин. Поява "національного ухильництва" в КП(б)У.

Утворення СРСР і втрата Україною незалежності. Прийняття конституцій СРСР і України. Статус УСРР.

Утвердження радянської моделі тоталітарної системи влади. Ознаки тоталітаризму. Політичні процеси та репресії 20-30 рр. в Україні. Здійснення індустріалізації: завдання, труднощі, характерні риси, особливості та наслідки. Соціально-економічні та національно-політичні аспекти процесу колективізації сільського господарства. Причини та наслідки голодомору 1932-1933 рр.

Основні тенденції культурного розвитку. Проблема "культурної революції". Боротьба із неписьменністю та відновлення і розбудова української національної освіти в Україні. Освітня політика режиму. Культурне відродження 20-х рр. Особливості процесу підпорядкування культурного життя владним структурам в УСРР в 30-х рр.

Українські землі у складі Польщі, Румунії, Чехословаччини (20-30 рр.)

Включення західноукраїнських земель до складу Польщі, Румунії та Чехословаччини та особливості регіональної політики урядів цих держав по відношенню до українських регіонів. Соціально-економічний розвиток західноукраїнських земель. Політичні рухи та партії Західної України у міжвоєнний період. Соціалістичні рухи. КПЗУ. Демократичні партії. Створення ОУН. Становище греко-католицької церкви. Митрополит А.Шептицький.

Україна у роки Другої світової війни (1939-1945 рр.)

"Українське питання" напередодні та на початку Другої світової війни. Проголошення автономії Карпатської України. Пакт Молотова-Ріббентропа. Вхід західноукраїнських земель до складу СРСР. Суперечливий характер політики сталінського режиму в західноукраїнських землях.

Напад Німеччини на СРСР, невдачі Червоної армії у боях на території України 1941-1942 рр. Розгром німецько-фашистських військ під Москвою.

Контрнаступ радянських військ на території України Поразки у районі Харкова та Криму.

Встановлення окупаційного режиму. Місце України у планах нацистів. Пограбування національних багатств України. Терор і масове знищення мирного населення. Вивезення людей до Німеччини.

Всенародна боротьба у тилу фашистських загарбників. Радянський партизанський рух на окупованій території України. Український штаб партизанського руху. Збройна боротьба формувань ОУН-УПА в 1941-1944 рр.

Сталінградська битва. Контрнаступ радянських військ Битва під Курськом. Вихід радянських військ до Дніпра та визволення Києва. Розгортання боїв на Правобережній Україні. Корсунь-Шевченківська операція. Перемога в Криму. Визволення західних областей України і Закарпаття.

Ратний і трудовий подвиг українського народу в роки війни. Україна на міжнародній арені, утворення ООН.

Повоєнна відбудова і розвиток України у сер. 40-х - сер. 50-х рр.

Повоєнні адміністративно-територіальні зміни. Зовнішньополітична діяльність УРСР. Особливості процесу відбудови народного господарства України Голод 1946-1947 рр. Рівень життя та побуту населення. Радянізація західних областей України. Львівський церковний собор 1946 р.

Боротьба ОУН-УПА із радянською репресивною машиною. Масові репресії радянського режиму проти населення Західної України. Операція "Вісла".

Культурно-ідеологічні процеси в Україні. Боротьба з "націоналізмом" та "космополітизмом".

Україна в умовах лібералізаційних процесів

сер. 50-х - сер. 60-х рр.

Суспільно-політичне життя та політична боротьба в УРСР. Десталінізація. Лібералізація. Розширення прав союзних республік Зародження дисидентського руху.

Соціально-економічний розвиток України. Перехід до управління промисловістю за територіальним принципом (1957 р.). Раднаргоспи, їх діяльність та сучасна оцінка. Реалізація хрущовських надпрограм (освоєння цілинних земель, розширення посівів кукурудзи, форсоване збільшення виробництва м'яса, молока і масла) та їх вплив на Україну. Зміни та зрушення у соціальній сфері. Духовне життя в Україні: основні тенденції та характерні риси. Спроби реформування у галузі освіти. Русифікація. Феномен шестидесятництва. Адміністративне утвердження атеїзму.

Діяльність УРСР на міжнародній арені. Участь України у роботі ООН та інших міжнародних організацій.

Українська РСР у другій пол. 60-х -сер. 80-х рр. XX ст.

Соціально-економічне становище. Пошуки шляхів прискорення розвитку економіки і соціальної сфери. Економічні реформи 60-х рр. Наростання застійних явищ у народному господарстві, поглиблення кризи і занепаду економіки. Криза організації праці. Несприятлива демографічна ситуація. Загальне падіння темпів росту життєвого благополуччя народу.

Суспільно-політичне життя. Курс партійно-державної номенклатури на консервацію існуючого режиму. Обмеження реальної влади рад. Зростання масштабів бюрократичного апарату. Згортання гласності. Діяльність П.Шелеста і В. Щербицького в Україні. Конституція СРСР (1977 р.) та України (1978 р.). Національна політика в Україні і поглиблення русифікації. Дисидентський рух і репресії проти дисидентів та українського народу в цілому. Духовний розвиток суспільства. Посилення ідеологічного диктату. "Маланчуківщина". Феномен дисиденства в Україні та його провідні течії. Політичні репресії 60-70-х рр. Наука. Українська радянська література. Музика. Театр.

Початок національно-державного відродження

українського народу у період перебудови радянського суспільства

Феномен перебудови: причини, суть, зміст, основні етапи, характерні риси та особливості. Суперечливий характер перших спроб соціально-економічних

перетворень. Чорнобильська катастрофа. Місце і роль гласності у контексті суспільно-політичних трансформацій. Демократизація.

Неформальні організації. Утворення Народного Руху України. Вибори до Верховної Ради СРСР. Шахтарський страйк 1989 р., зародження організованого незалежного робітничого руху. Релігійний ренесанс. Національне питання і національні меншини в Україні, Національно-культурне відродження.

Вибори до Верховної Ради та місцевих Рад України та їх наслідки. Парламентська опозиція як фактор національного державотворення. Декларація про державний суверенітет та її значення.

Початок формування багатопартійної системи: основні етапи, проблеми, характерні риси та особливості. Криза в КПУ. Розгортання процесу суверенізації УРСР. Еволюція суспільних поглядів та процесів: від ідеї оновленого СРСР до проголошення незалежності України. Спроба державного перевороту (серпень 1991 р.). ДКНС. Проголошення Акту про незалежність України та його наслідки.

Україна на шляху незалежності (від 1991- до сучасності)

Стартові умови трансформаційних процесів в Україні. Підсумки загальноукраїнського референдуму 1 грудня 1991 р. та його значення. Ліквідація СРСР і утворення Співдружності Незалежних Держав (СНД).

Вихід незалежної України на міжнародну арену. Початок державотворчих процесів. Формування Збройних сил та правоохоронних органів України. Повернення кримських татар на історичну батьківщину. Статус Криму. Відносини з Росією і США. Набуття Україною без'ядерного статусу та його наслідки. Участь у миротворчих акціях ООН. Україна в Раді Європи.

Формування інститутів державності. Політична ситуація в Україні у перші роки незалежності. Проблема розмежування повноважень президента, уряду і парламенту. Вибори президента України у 1994 році. Особливості внутрішньополітичного життя в Україні в другій половині 90-х років. Прийняття нової Конституції України та її історичне значення. Вибори до Верховної Ради 1998 р. і вибори Президента України 1999 р.

Етапи становлення української багатопартійності, її особливості. Програмні засади та основні напрямки діяльності найвпливовіших українських політичних партій.

Політична розбудова суспільства. Леонід Кучма. Рухи протесту на початку 2000-х рр. «Справа Гонгадзе» і політична криза 2001 р. Тенденції політичного розвитку України в 2002-2004 р. Проблема політичної реформи і протистояння навколо неї. Парламентські вибори 2002 р. Президентські вибори 2004 р. Конституційна реформа 2004 р.

Помаранчева революція: причини, суть, наслідки. Вибори В. Ющенка президентом України. Характер і зміст внутрішньої і зовнішньої політики нової влади. Нові президентські вибори. Президент України В.Ф. Янукович та діяльність його уряду.

Стан економіки України у 1991–1998 рр. Причини загострення економічної кризи. Проблема енергоносіїв. Проблеми трансформації економіки з командної в ринкову. Соціальна диференціація суспільства. Запровадження національної валюти. Основні тенденції розвитку демографічних процесів. Трудова еміграція. Стан сільського господарства.

Курс соціально-економічних реформ президента Л. Кучми. Економічна політика урядів В. Пустовойтенка, В. Ющенка, В. Януковича.

Аграрна проблема. Початок реформ в аграрному секторі. Дискусії навколо запровадження приватної власності на землю.

Основні тенденції економічного розвитку України у 1998–2008 рр. Становлення олігархічної системи. Пошуки шляхів економічної стабілізації. Початок інтеграції української економіки у європейський та світовий економічний простір.

Суспільно-політичне життя та соціально-економічний розвиток України у 2005—2013 рр. Конституційна реформа 2010 р. Україна в міжнародних організаціях. Загострення відносин із Російською Федерацією. Конфронтація навколо острова Тузла. «Газові» та «торговельні» війни з Росією.

Процес європейської інтеграції та його призупинення. Студентський майдан. Євромайдан. Революція гідності 2013–2014 рр.: причини, основні події і

наслідки. «Небесна Сотня». Анексія та тимчасова окупація Криму Російською Федерацією. Агресія Росії проти України. Початок Антитерористичної операції (АТО) в Донецькій та Луганській областях.

Дострокові президентські вибори 2014 р. Президентство Петра Порошенка. Угода про асоціацію між Україною й Європейським Союзом. Бойові дії на сході України (квітень 2014 – березень 2022 рр.). Розширення та поглиблення гібридної війни Росії проти України. Реакція світової спільноти на агресію Російської Федерації. Суперечливий характер процесу мирного врегулювання: Мінські угоди та «нормандська четвірка».

Формування громадянського суспільства. Соціально-економічний розвиток України у 2014–2019 рр. Президентські вибори 2019 р. Президентство В. Зеленського та діяльність урядів О. Гончарука та Д. Шмигала. Основні тенденції суспільно-політичного розвитку та шляхи вирішення економічних проблем у 2019-2022 рр.

Особливості культурного розвитку України (1991–2022 рр.). Релігійне життя. Зміни в системі національної освіти. Основні тенденції розвитку науки. Література і мистецтво. Євробачення 2005 та 2016 рр. Розвиток спорту та здобутки українських спортсменів. Чемпіонат Європи з футболу в Україні та Польщі 2012 р. Олімпійські Ігри 2016 р в Лондоні та 2022 р. у Пекіні.

Збройна агресія Росії проти України (лютий 2022 р.): передумови та причини. Плани путінського режиму щодо України. Основні етапи російсько-української війни. Дипломатична боротьба. Міграційні процеси. Реакція світового співтовариства на російську агресію проти України. Запровадження санкцій проти економіки Росії та їх наслідки. Економічна, гуманітарна та воєнна допомога країн світу Україні. Злочини російської армії на території України. Реакція українського громадянського суспільства на війну.

Особливості і роль системних змін у соціально-політичному розвитку України. Ідеологія модернізації, особливості й потреби ідейно-політичного забезпечення реформування українського суспільства. Проблеми і методи реформування економіки.

Предмет і завдання історіографії України

Предмет і завдання історіографії історії України як спеціальної історичної дисципліни. Місце і роль історіографії у структурі історичної науки. Історіографія як історія історичної науки. Виникнення й етапи розвитку історіографії.

Основні закономірності й особливості розвитку історичної думки та історичної науки. Історична пам'ять та історична свідомість суспільства. Вплив філософських, економічних, соціальних і політичних ідей на розвиток історичної думки. Методологія історії.

Історичні знання у стародавній Русі (XI-XIII ст.)

Специфічні умови історико-культурного розвитку слов'янського етносу і формування ранньої історичної свідомості слов'янства. Перехід від космогонічної до ранньоісторичної схематики.

Феномен і специфіка літописання. "Повість минулих літ", Київський та Галицько-Волинський літописи. Позалітописні історичні твори. "Слово про закон і благодать" митрополита Іларіона. Історична концепція "Слова о полку Ігоревім". Взаємовплив давньоруської та західноєвропейської середньовічної історіографії.

Історичні знання в українських землях у польсько-литовську добу.

Умови розвитку історіографії України XIV-XVI ст. Західноруські літописи. Супрасальській та Короткий Київський літописи. Українські літописи кін. XVI - поч. XVII ст. Київський літопис. Густинський літопис. Баркулабівський літопис. Мемуари XVI - першої пол. XVII ст.

Українська історіографія часів

визвольної війни приєднання України до Росії

(від 1648 р. до кін. XVII ст.)

Козацько-старшинські літописи XVII ст. (Літопис Самовидця. Хмельницький літопис. Львівський руський літопис). Монастирські літописи XVII ст. (Підгорецький літопис, літопис Леонтія Боболинського).

"Хроніка з літописців стародавніх" Феодосія Сафоновича та Київський "Синопис".

Українська історіографія XVIII ст.

Суспільно-політична основа і загальні риси української історіографії XVIII ст. Українська історіографія першої пол. XVIII ст. (Літописи Григорія Грабянки, Самійла Величка, Якова Лизогуба: концепції, здобутки, специфіка висвітлення).

Українська історіографія другої половини XVIII ст. (П.Симоновський "Коротке описання про козацький малоросійський народ", С.Лукомський "Зібрання історичне". Історичні праці О.Рігельмана, С.Мишецького, О.Шафонського).

Мемуарна література XVIII ст.

Українська історіографія у кін. XVIII - першій пол. XIX ст.

Суспільно-політичні умови розвитку історичної науки в Україні наприкінці XVIII - першій пол. XIX ст. "Історія Русів" та її місце в українській історіографії. Розвиток історичної думки у творах Я. і О.Маркевичів, Д.Бантиш-Каменського, М.Маркевича, О.Бодянського. Гурток харківських романтиків, І.Срезневський. Археографічні видання. Зв'язки із російською історичною наукою. Діяльність Київської Тимчасової комісії для розбору давніх актів. Одеське товариство історії і древностей, А.Скальковський. Західноукраїнська історіографія кін. XVIII - першої пол. XIX ст.

Українська історіографія у кін. XIX - на поч. XX ст.

Суспільно-політичні умови розвитку історичної науки в Україні у кін. XIX - на поч. XX ст. Зародження, становлення і формування основних напрямків в українській історіографії:

- народницького (М.Максимович, М.Костомаров, П.Куліш, В.Антонович, М.Драгоманов, О.Лазаревський, О.Єфименко, Д.Яворницький, Д.Багалій, М.Довнар-Запольський);

- новонародницького (М.Грушевський, Р.Лащенко, С.Шелухін);
- державницько-консервативного (Ф.Уманець, Д.Дорошенко, С.Томашівський, В.Липинський, В.Кучабський, Б.Крупницький);
- національно-державницького (С.Дністрянський, В.Старосольський, О.Бочковський, С.Рудницький, А.Яковлів, О.Лотоцький)

Розвиток історичної науки в Україні у 20-30 рр.

Становлення марксистської історіографії в СРСР

Висвітлення історії України із позицій марксизму у творах М.Яворського. Посилення партійно-державного контролю за розвитком історичних досліджень. Критика поглядів М.Яворського. Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) "Про викладання громадянської історії в школі" (1934). "Короткий курс історії ВКП(б) і початок догматизації марксистської методології історії". Сталінізм та історична наука. Категорія "соціального замовлення". Перегляд проблематики історичних досліджень.

Курс на "радянізацію" Всеукраїнської Академії наук і розгром школи М.Грушевського. Критика історичних концепцій М.Василенка та Д.Яворницького. Д.Багалій та "Нова революційна школа" в українській історіографії (М.Слабченко, М.Петровський, В.Романовський).

Розвиток української історіографії поза межами СРСР

(перша пол. ХХ ст.)

І.Крип'якевич та львівський осередок українознавства. Утворення мережі еміграційних наукових установ і культурно-освітніх закладів. Історичні погляди В.Винниченка. Історіософія Д.Донцова. Значення еміграційної історіографії для подальшого розвитку української історичної науки.

Розвиток історичної науки в Україні у 40-80 рр.

Політичні та ідеологічні умови розвитку марксистської історіографії у повоєнний період. Посилення боротьби із "буржуазною" історіографією. Постанови ЦК ВКП(б) з питань літератури та мистецтва та їх вплив на розвиток

історичної науки. Постанова ЦК КП(б)У "Про політичні помилки і незадовільну роботу інституту історії України Академії наук УРСР".

XX з'їзд КПКР і радянська історіографія. Спроби оновлення марксистської методології. Дискусії 60-70-х рр. Спроби перегляду догматичних схем історії України (М.Брайчевський, І.Дзюба).

Проблематика досліджень радянських істориків. Поширення колективних студій і видань. Узагальнюючі багатотомні праці з історії УРСР. Відродження історико-краєзнавчого руху. "Історія міст і сіл Української РСР". Дискусії з актуальних питань вітчизняної історії. Зміни у тематиці досліджень у другій пол. 80-х - на поч. 90-х рр. Вивчення "білих плям" історії. Розширення доступу до архівів. Перевидання історіографічної спадщини.

Національна історіографія та шляхи її розвитку на сучасному етапі

Історіографічна ситуація у незалежній Україні. Освоєння наукової спадщини минулого. Розширення джерельної бази. Встановлення зв'язків із науковими центрами в українській діаспорі. Заснування Міжнародної асоціації українців. Реорганізація системи науково-дослідних установ. Концептуальні пошуки українських істориків.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Особливості давньосхідної деспотії на прикладі Єгипту

Хронологічні межі курсу. Географічне положення. Принцип редистрибуції та феномен влади-власності на Сході. Східна деспотія та її особливості. 18 Походження класів на Сході. Проблема рабства: джерела, становище, поширення, місце у виробництві. Єгипетська держава як приклад східної деспотії. Утворення централізованої єгипетської держави у III т. до н.е. та вплив природних умов на її формування. Стародавнє царство - період найвищої могутності влади фараонів. Будівництво пірамід та їх призначення. Державні повинності. Державний апарат. Роль жрецтва в управлінні державою. Зовнішня

та внутрішня політика фараонів Стародавнього царства. Перетворення Єгипту у світову державу за фараонів XVIII та XIX династій у період Нового царства. Тутмос III та Рамзес II.

Найдавніші держави Індії, Близького та Далекого Сходу, Закавказзя та Середньої Азії

Індська (Хараппська) цивілізація. Індійський похід Александра Македонського. Імперія Маур'їв. Імперія Гуптів. Релігія Вед. Джайнізм. Буддизм. Індуїзм. Фрігійське царство. Лідійське царство. Культура Фрігії та Лідії. Утворення ранніх держав Вірменії та Грузії, культура Урарту. Стародавня Фінікія та Сирія. Держава Ахеменідів. Археологічне дослідження Китаю. Шан-Інь: світанок китайської державності. Китай доби Східного Чжоу: на політичному роздоріжжі. Конфуціанські ідеї щодо перебудови суспільства. Рання Японія. Японія доби дзьомон.

Стародавня Греція: від витоків цивілізації до еллінізму

Джерела з історії Стародавньої Греції. Критське суспільство в XXVIII – XVIII ст. до н. е. Розквіт Критського царства (1750 – 1450 pp. до н. е.). Родові інститути й гомерівський поліс. Архаїчна Греція (VIII – VI ст. до н.е.). Соціально-економічні відносини в Стародавній Спарті: особливості економічного розвитку, структура спартанського суспільства. Політична історія Греції IV ст. до н.е. Македонія й Греція напередодні війни з Персією. Завоювання Малої Азії, Сирії і Єгипту. Розпад держави Александра Македонського. Класична та елліністична культура Греції.

Стародавній Рим: від царської до імперської доби

Природні умови Апеннінського півострова. Головні області Італії. Становлення Римської республіки. Соціально-економічний устрій Італії в VI – III ст. до н.е. Завоювання Римом Італії й утворення Римсько-італійського союзу. Диктатура Корнелія Сулли. Реформи Цезаря. Принципат Августа. Правління

династії Флавіїв. Римська імперія при Северах. Падіння Західної Римської імперії.

Античне класичне рабство

Джерела з історії Стародавньої Греції та Риму. Греко-перські війни (500-449рр. до н.е.) Вплив війн на формування класичного рабства. Становище рабів. Спартанська ілотія. Пунічні війни. Підкорення Римом еліністичних держав. Поява класичного рабства в Римі. Рабовласницька латифундія. Повстання рабів. Сицилійські повстання II століття да н.е. Повстання під проводом Спартака. Причини поразки. Гладіатори. Вплив рабства на економіку, культуру та суспільство держави.

Раннє середньовіччя Західної Європи і Візантії

Історія терміну «середні віки». Апологія феодалізму та середньовіччя представниками романтичної історіографії (Е. Бьорк, Ж. де Местр, Ф.Р. Шатобріан, К.-Л. Галлер). Джерела з історії середніх віків (V – XV ст.). Проблема переходу від античності до середніх віків у зарубіжній та вітчизняній історіографії. Криза рабоволодіння. Велике переселення народів. Падіння Західної Римської імперії й утворення варварських королівств. Генеза феодалізму в Західній Європі. Франкська держава Меровінгів. Франкська держава Каролінгів. Формування основ феодальних відносин у Каролінгській державі. Візантія в IV – першій половині VII ст. Іконоборство та його соціальна сутність. Основні риси феодального ладу Західної Європи наприкінці XI ст. Виникнення Французького королівства. Східно-франкське королівство. Церква в ранньому середньовіччі.

Хрестові походи XI- XVст

Міжнародна ситуація на XI ст. Передумови хрестових поход. Клермонський собор. Промова папи Урбана II. Початок руху хрестоносців. Трагічний похід бідноти у 1096р. Перший хрестовий похід. Держави хрестоносців на Сході. Чотири держави хрестоносців. "Єрусалимські Асизи". Здобутки італійських міст

на Сході. Духовно-лицарські ордени. Французький орден тамплієрів, італійський орден госпітальєрів, німецький Тевтонський орден. Втрати хрестоносців на Сході у XII ст. Другий хрестовий похід. Держава Саладіна. Третій хрестовий похід. Четвертий хрестовий похід і участь в ньому Венеції. Захоплення Константинополя хрестоносцями. Заснування Латинської імперії і її устрій. Дитячі хрестові походи. Останні походи Тевтонського ордену. Кінець панування хрестоносців на Сході. Турецькі володіння. Наслідки хрестових 19 походів.

Давні слов'яни

Витоки та походження давніх слов'ян. Слов'яни в стародавній історії Центрально-Східної Європи. Писемні джерела про слов'ян V – VIII ст. Формування західно-, східно- та південнослов'янського етносів. Економічний розвиток давніх слов'ян. Суспільний лад та соціальні відносини. Культура давніх слов'ян.

Південні слов'яни в VI – XV ст.

Процеси становлення ранньофеодальної Болгарської держави в VII – першій половині IX ст.; особливості формування давньоболгарської народності та соціально-економічний розвиток Першого Болгарського царства. Підкорення болгарської держави Візантійською імперією. Утворення і основні етапи державного розвитку Другого Болгарського царства. Сербські землі в VII – першій половині XII ст. Перші державні утворення на території Чорногорії. Сербська держава Неманичів. Виникнення й розвиток Боснійської держави. Хорватські землі в IX – XV ст. Перші історичні відомості про словенців. Далматинські міста і Дубровник у X – XV ст. Становлення культури південних слов'ян в VII – XI ст.

Західні слов'яни в VI – XVст.

Розселення полабсько-поморських племен; боротьба полабських слов'ян із франками на німецькими феодалами. Вендська держава слов'ян. Підкорення полабських слов'ян німцями. Великоморавська держава. Просвітницька

діяльність Кирила й Мефодія. Чеське королівство в IX – XIII ст. Утворення й розвиток польського князівства. Правління Мешко I та Болеслава Сміливого. Болеслав Кривоустий і початок політичної роздробленості на польських землях. Соціальний та економічний розвиток чеських та польських земель у класичному середньовіччі (XI-XIV ст.).

Об'єднання польських земель і правління Казимира Великого. Династичні кризи останньої третини XIV ст. та їх вплив на Польське королівство. Кревська унія 1385 р. Велика війна проти Тевтонського ордену: причини, особливості; Грюнвальдська битва та її історичне значення. Тринадцятилітня війна (1454 – 1467 рр.) і її наслідки для Польщі. (варіант: Успіхи польської зовнішньої політики у XV ст.) Приєднання словацьких земель до Угорського королівства. Словацькі землі в XI-XV ст.

Процеси державотворення у східних слов'ян на території Північно- Східної Європи

Територія й населення Північно-Східної Європи з найдавніших часів до середини XIII ст. Північна Русь у складі Київської держави. Утворення Володимиро- Суздальського князівства. Андрій Боголюбський. Боротьба Новгороду з німецькою та шведською агресією. Монгольська навала на Північно-Східну Русь. Утворення Золотої Орди. Північно-Східна Русь під владою Золотої Орди. Участь Золотої Орди у внутрішньополітичній боротьбі північно-східних князів.

Формування станово-представницьких установ у країнах Західної Європи

Політична ситуація в Західній Європі в період класичного середньовіччя. Зміцнення королівської влади у Франції. Політика Філіпа IV. Приєднання Шампані та боротьба за Фландрію. Боротьба королівської влади з папством. Виникнення Генеральних штатів, їх склад і компетенція. Початок станової монархії у Франції і її особливості. Генеральні штати 1356р. Занепад значення Генеральних штатів в XV ст. Основні напрямки політичного розвитку Англії в

XIII ст. Внутрішня та зовнішня політика Іоанна, Безземельного. Зростання незадоволення в середині країни. Велика хартія вольностей.

Правління короля Генріха III. "Оксфордські провізії" і "Вестмінстерські провізії". Громадянська війна 1263-1267 рр. Виникнення парламенту. Соціальна та політична роль парламенту напр. XIII - в 1-й пол. XIV ст. Особливості формування станової монархії в Англії. Посилення парламенту і його організація в 2-й пол. XIV ст. Особливості політичного розвитку Арагона і Кастилії в період Реконквісти та формування в цих державах станової монархії. Королівська влада і кортеси. Склад кортесів та їх функції.

Формування абсолютизму

Причини встановлення абсолютних монархій. Встановлення абсолютизму у Франції. Правління Людовіка XII. Правління Людовіка XIV. Абсолютизм у Англії. Правління Генріха IV.

Польські, чеські та словацькі землі в другій половині XV – XVIII ст.

Попередники гусизму в Чехії. Ян Гус та його вчення. Гуситський рух у Чеському королівстві: ідейні течії та їхні лідери, етапи розвитку. Наслідки гуситського руху для королівства. Правління Ягеллонів у Чехії. Чеське королівство під владою Габсбургів: тенденції абсолютизму. Чеські землі у Тридцятилітній війні. Наслідки війни для королівства.

Соціально-політичний розвиток Польського королівства протягом XV - початку XVI ст. Екзекуційний рух. Реформація у польських землях. Державні реформи 1560-1570-х років. Польсько-литовські відносини у XV- середині XVI ст. Люблінська унія 1569 р. Державний лад Речі Посполитої. Річ Посполита за династії Ваза: особливості внутрішньополітичного розвитку та зовнішньої політики. Політична криза держави у середині XVII ст. Правління Михайла Корибути Вишневецького та Яна III Собеського. Польсько-литовська держава у війні «Священної ліги» проти Османської імперії.

Річ Посполита і перебіг Північної війни. Перший поділ Речі Посполитої. Реформи 70 – 80-х рр. XVIII ст. Конституція 3 травня 1791 р. Торговицька конфедерація. Другий поділ Польщі. Повстання під керівництвом Т. Костюшка. Третій поділ Речі Посполитої.

Революції XVII-XVIII ст. в Європі та США

Соціально-економічні передумови революції в Англії. Пуританізм як ідеологія опозиції феодально-абсолютистському ладу. Англійський абсолютизм. Безпарламентське правління Карла I. Початковий період революції. Перша громадянська війна. О.Кромвель і реформа парламентської армії. Законодавство довгого парламенту (1642-1646 рр.) Аграрне питання під час революції. Левеллери. Друга громадянська війна. Індивідуалістська республіка. Дигтери. Навігаційний акт. Протекторат Кромвеля. Друга республіка. Реставрація Стюартів. Парламентська опозиція. "Славна революція" 1688 р. "Біль про права". Історичне значення Англійської революції 23 XVII ст.

Війна північноамериканських колоній Англії за незалежність

Утворення США. Виникнення перших англійських колоній у Північній Америці та їх соціально-економічний розвиток у XVII - 1-й пол. XVIII ст. Торгові відносини між колоніями і метрополією. Формування американської нації. Політичний розвиток колоній. Зростання опозиційних настроїв. Ідеологія американського просвітництва. Б.Франклін. Т.Джефферсон. Т.Пейн. Зіткнення інтересів метрополії і колоній у 60-х рр. XVIII ст. Наростання руху опору в колоніях. Перший континентальний конгрес. Початок війни за незалежність. Другий континентальний конгрес і "Декларація незалежності". Хід воєнних дій. Д.Вашингтон. Міжнародне становище і дипломатія США. Версальський мир. Наслідки війни за незалежність. Економічні труднощі. Конституція США 1787 р. "Біль про права". Історичне значення визвольної війни північноамериканських колоній Англії і утворення США.

Французька революція XVIII ст.

Наростання кризових явищ у господарстві. Посилення соціальної напруги. Формування ідеології французького просвітництва. Монтеस्क'є. Вольтер. Руссо. Фізіократи. Енциклопедисти. Скликання Генеральних Штатів. Національні збори. "Декларація прав людини і громадянина". Установчі збори. Конституція 1791 р. Законодавчі збори. Початок революційних воєн. Повстання 10 серпня 1792 р. Повалення монархії. Жирондисти при владі Конвент і події у Вандеї. Рух "шалених". Повстання 31 травня - 2 червня 1793 р. Встановлення влади якобінців. Формування якобінської диктатури. Конституція 1793 р. Переворот 9 термідора. Внутрішня і зовнішня політика термідоріанського Конвенту. Конституція 1795 р. Режим Директорії. Війни Франції у роки Директори. Друга коаліції і поразки 24 Франції у 1798-1799 рр. Криза режиму Директорії і державний переворот 18 брюмера. Встановлення військової диктатури Наполеона Бонапарта. Конституція 1799 р. Режим Консульства. "Цивільний кодекс". Конкордат Наполеона з папою 1801 р. Проголошення Імперії.

Західна Європа та США у XIX ст.

Наполеонівські війни. Антифранцузькі коаліції. Континентальна блокада. Війна між Францією і Росією. Воєнні дії 1813-1814 рр. Реставрація Бурбонів. "Сто днів" Наполеона. Друга реставрація Бурбонів. Підсумки Наполеонівських війн. Скликання Віденського конгресу. Цілі учасників конгресу. Віденські договори 1814-1815 рр. Причини утворення, мета і діяльність "Священного союзу". Четвертий союз. Другий Паризький договір 1815 р. Зміни на політичній карті Європи після Віденського конгресу. Конгреси "Священного союзу". Система Меттерніха. Революції 1848-1849 рр. в Європі.

Франція. Повалення монархії. Проголошення республіки. Вибори до Установчих зборів та їх діяльність. Червневне повстання в Парижі. Конституція 1848 р. Діяльність Законодавчих зборів. Боротьба між президентом і Законодавчими зборами. Державний переворот 2 грудня 1851 р. Німеччина. Початок революції у Південно-Західній та Західній Німеччині. Революція у

Пруссії. Франкфуртський парламент та його діяльність. Можливі шляхи об'єднання Німеччини.

Державний переворот у Пруссії. Боротьба за імперську конституцію. Травневі повстання 1849 р. Характер німецької революції та причини її поразки. Австрія. Березнева революція в Австрії. Розвиток революції в Австрії влітку і восени 1848 р.

Жовтневе повстання у Відні. Революція в Угорщині. Проголошення незалежності Угорщини. Визвольна війна угорського народу в 1849 р. Придушення революції. Результати революції 25 1848-1849 рр. в Австрійській імперії. Італія. Передумова революції в Італії. Початок революції. Перша війна за незалежність. Друга війна за незалежність. Перемога Габсбургів на півночі Італії. Інтервенція французьких військ проти Римської республіки. Причини поразки і результати революції 1848-1849 рр. в Італії.

Громадянська війна в США. Соціально-економічні передумови Громадянської війни. Боротьба за ліквідацію рабства. Загострення суперечностей між Півднем і Північчю. Президентські вибори 1860 р. і перемога А.Лінкольна. Вихід південних штатів зі складу союзу. Початок Громадянської війни. Закон про гомстеди. Ліквідація рабства. Завершальний етап війни. Перемога Півночі. Економічні наслідки війни. Розстановка політичних сил. Ку-клукс-клан. Початок Реконструкції Півдня. Завершення реконструкції Півдня. Історичне значення Громадянської війни в США.

Перша світова війна 1914-1918 рр.

Початок війни. Військові дії в 1914 р. Операції на Західному і Східному фронтах. Вступ у війну Туреччини. Кавказький фронт. Військові дії в колоніях і на морських театрах.

Наслідки військової кампанії 1914р. Хід війни в 1915-1916 рр. Військові дії в 1915 р. Вступ у війну Італії. Вступ у війну Болгарії. Верденська операція. Операція на р. Сомма. Брусилівський прорив. Дії на морі в 1916 р. Вступ у війну Румунії. Операції на інших фронтах. Лютневе повстання в Петрограді, повалення самодержавства. Утворення Рад і Тимчасового Уряду. Бездіяльність

Тимчасового уряду. Керенський, Троцький та 26 Ленін. Жовтень 1917р. і прихід до влади в Росії більшовиків. Утворення і діяльність Ради Народних Комісарів (РНК). Револуція на фронтах. Вступ у війну США. Вихід Росії з війни. Військові дії 1918 р.

Поразка Німеччини та її союзників. Комп'єнське перемир'я. Версальсько-Вашингтонська система повоєнних договорів. Позиції держав переможниць на кінець війни. "14 пунктів" В.Вільсона. Паризька мирна конференція 1919 р. Версальський мирний договір. Створення Ліги Націй. Мандатна система. Мирні договори з Австрією, Угорщиною, Болгарією, Туреччиною. Вашингтонська конференція. Генуезька та Гаагська конференції

Світ між двома війнами. Встановлення тоталітарних режимів.

Міжнародна конференція з роззброєння, її невдача. Світова економічна криза (1929-1933 рр.) "Велика депресія": характер і походження, ознаки, наслідки. Шляхи виходу з кризи: реформізм і фашизм.

Особливості економічної кризи в США. Антикризова політика президента Г.Гувера. Вибори 1932р. Ф.Д.Рузвельта. Особливості світової економічної кризи у Великій Британії. Парламентські вибори 1929 р. і перемога лейбористської партії. Економічна криза 1929-1933 рр. в Італії. Етатизм, мілітаризація економіки, політика "автаркії". Фашистська "корпоративна система". Антифашистський рух в країні.

Особливості економічної кризи 1929-1933 рр в Німеччині. План Юнга і позиція міжнародних фінансових кіл. Причини успіху НСДАП. Прихід нацистів до влади. Агресія Японії проти Китаю у 1931-1933 рр. Виникнення держави МаньчжоуГо. Розширення японської агресії у 1937-1938 рр. Збройні конфлікти на озері Хасан і річці Халхін-Гол (1938-1939 рр.). Агресивна політика Третього Рейху. Порушення умов Версальського договору.

Еволюція зовнішньополітичного курсу Італії. Зближення з Німеччиною. Втручання Італії і Німеччини у громадянську війну в Іспанії. Ідеологічні основи італійського експансіонізму. Виникнення "осі" Берлін-Рим-Токіо. Антикомінтернівський пакт 1936 р. Політика умиротворення і спроби створення

системи колективної безпеки в 30- х рр.. Вступ СРСР до Ліги Націй. Політика “доброго сусіда” щодо країн Латинської Америки. Визнання СРСР. Революція 1931-1939 рр. в Іспанії: причини, характер, періодизація. Падіння монархії і початок революції. Конституція 1931 р. і реформи уряду М. Асаньї. “Чорне двохріччя”. Особливості іспанського фашизму. Народний фронт Іспанії: партійний склад, програма. Вибори 1936 р. Діяльність республіканського уряду М. Асаньї і А. Касареса Кироги. Антиреспубліканський путч 1936 р. і початок громадянської війни. Втручання іноземних держав у війну. Політика урядів Народного фронту в період громадянської війни, причини його кризи і поразки. Встановлення диктатури Ф.Франко. Соціальна база фашизму. Основні риси фашистського руху, його ідейний багаж. Фашистські режими. Типологія фашистських режимів. Загальні характеристики фашистських режимів. Фашизм як різновид тоталітаризму. Фашистський варіант ДМК. Німеччина під владою нацистів.

Консолідація нацистської диктатури (1933-1934 рр.). Ліквідація політичної опозиції. Реформа державно-адміністративного устрою. Формування тоталітарної політико-правової структури. Принцип фюрерства. Антифашистський рух Опору в Німеччині: етапи розвитку. Еволюція фашистського режиму в Італії. Мілітаризація. Тоталітарна диктатура. Стосунки фашистського режиму з Ватиканом. Специфіка іспанського фашизму. Особливості фашизації Португалії.

Країни Східної, Південної, Південно-Східної та Центральної Азії в 1918 – 1945 рр.

Економічне та політичне становище Китаю на кінець Першої світової війни. «Рух 30 травня» в Китаї. Особливості соціально-економічного розвитку Японії та Кореї після Першої світової війни. Японія та Вашингтонська 28 конференція. Фашистські путчі в Японії. Японія у Другій світовій війні. Боротьба між Росією та Китаєм за вплив на Монголію.

Політична діяльність М. Ганді. Компанія масової громадянської непокори. Виникнення Всеіндійського селянського союзу. Рух опору в Індонезії.

Особливості соціально-економічного та політичного становища Філіппін у міжвоєнний період.

Економічне та політичне становище Бірми в 1918 – 1933 рр. Окупація Бірми Японією. Політика французьких колонізаторів після Першої світової війни в країнах Індокитаю.

Середній Схід, арабські країни і Тропічна та Південна Африка в 1918 – 1945 рр.

Військова поразка Османської імперії в Першій світовій війні. Організація турецьких націоналістів – «Товариство захисту прав». Утворення уряду на чолі з Мустафою Кемалем. Політика етатизму в Туреччині. Курдські повстання 1925, 1936 – 1937 рр. Анулювання нерівноправних договорів та вивід російських військ з Ірану. Англійська інтервенція в Іран. Становище Афганістану на кінець Першої світової війни.

Афганістан у роки Другої світової війни. Особливості політичного та економічного розвитку Іраку в міжвоєнний період. Проголошення незалежності Сирії та Лівану. Політика французьких властей в Тунісі.

Виникнення партії «Дустар» та її програма. Становище Алжиру після Першої світової війни. Панафриканізм. Африка в роки Другої світової війни. Взаємовідносини Південноафриканського союзу з Великобританією.

Друга світова війна. Причини, характер, періодизація.

Рік кризи: вересень 1938 - вересень 1939 р.: Мюнхенська угода 1938 р. і окупація Чехословаччини у 1939р. 1 вересня 1939р. - напад Німеччини на Польщу. Оголошення Великобританією і Францією війни Німеччині. Радянсько-німецькі відносини у 1939-1941 рр.

Договір “Про дружбу і кордон” між СРСР і Німеччиною. Пакт Ріббентропа - Молотова. Реалізація таємних домовленостей щодо Східної Європи. Радянськофінська війна 1939-1940 рр. Берлінські переговори 1940 р. Наступ

фашистських військ на Західному фронті у 1939-1940 рр. Капітуляція Данії і Норвегії.

Напад Німеччини на Бельгію, Голландію та Францію. "Дюнкеркське диво". Капітуляція Франції. "Битва за Англію". Англо-американське співробітництво. Прийняття в США закону про ленд-ліз. Консолідація агресивного блоку. 29 Берлінський пакт трьох держав. Приєднання Угорщини, Румунії та Болгарії до Троїстого пакту. Напад Німеччини на Югославію. Агресія Німеччини та Італії проти Греції. Воєнні дії у Східній та Північній Африці у 1940-1941 рр. Облога англійської фортеці Тобрук.

Напад Німеччини на СРСР 22 червня 1941р. Операції на Східному фронті влітку-восени 1941 р. Причини поразок радянських військ. Захоплення Києва. Блокада Ленінграду Битва під Москвою. Напад Японії на американську базу Пірл-Харбор. Вступ США в війну. Окупація Японією країн Південно-Східної Азії (грудень 1941- травень 1942 р.).

Японська "східноазіатська сфера процвітання". Початок формування антигітлерівської коаліції. країн-учасниць. Проблема "другого фронту" у міжсоюзницьких стосунках 1941-1942 рр. Докорінний перелом у війні (червень 1942 р. – грудень 1943р).

Сталінградська і Курська битви на Східному фронті. Воєнні дії в Північній Африці, битва під Ель-Аламейном. Сицилійська операція. Оголошення Італією війни Німеччині. Тегеранська конференція 1943 р. Гітлерівський "новий порядок" у Європі.

Рух Опору на окупованих територіях, його рушійні сили в окремих країнах. Радянський контрнаступ на Східному фронті у 1944 р. Звільнення Білорусії та України. Корсунь-Шевченківська операція. Військовий розгром і крах фашистських режимів (січень 1944 р. – 2 вересня 1945 р.) Відновлення державного кордону СРСР. Визволення Польщі. Варшавське повстання 1944 р. Відкриття другого фронту в Європі. Визволення Франції і Бельгії. Битва в Арденнах. Вісло-Одерська операція радянських військ. Визволення країн Східної і Південно-Східної Європи. Віденська наступальна операція Червоної Армії. Капітуляція Італії. Берлінська операція. "Зустріч На Ельбі".

Антифашистське повстання в Празі і визволення Праги Червоною армією. Капітуляція Німеччини.

Проблеми післявоєнного врегулювання у міжсоюзницьких стосунках СРСР, Великої Британії і США. Конференція в Сан-Франциско 1945 р. Створення 30 ООН. Ялтинська і Потсдамська конференції 1945 р. Основні рішення з облаштування післявоєнної Європи. Початок ери “атомної дипломатії”. Розгром мілітаристської Японії. Бої на Тихому океані у 1944-1945 рр. Битва біля о-ва Лейте.

Наступальна операція союзників у Бірмі. Бої за о-ви Іводзіма та Окінава. Атомні бомбардування США японських міст Хіросіма і Нагасакі. Розгром Квантунської армії у Північно-Східному Китаї та Монголії. Капітуляція Японії. Підсумки другої світової війни. Зростання суперечностей між СРСР і західними державами. Криза і поступовий розпад світової колоніальної системи.

Східна Азія в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Внутрішнє та міжнародне становище Китаю після Другої світової війни. Поразка Гоміндану. Встановлення комуністичної диктатури. Провал курсу «великого стрибка». «Культурна революція» в Китаї. Ден Сяопін. Окупаційна політика американських властей в Японії. Складові японського «економічного дива».

Політична боротьба та економічний розвиток на поч. ХХІ ст. Суспільнополітичний розвиток Кореї після визволення з-під японської окупації. Проголошення Корейської республіки. Тоталітарний режим Кім Ір Сена.

Країни Південної, Південно-Східної, Центральної Азії та середнього сходу в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Поділ країни: Індійський союз та Пакистан. Політика Англії та США по відношенню до Індії. Війна в Кашмірі. Проголошення Індії республікою та нова конституція. Уряд Дж. Неру.

Проголошення республіки Пакистан. Серпнева революція у В'єтнамі, утворення ДРВ. Проголошення СРВ, об'єднання двох республік. Виникнення

політичних партій у Камбоджі. Захоплення влади Пол Потом. Проголошення республіки Індонезія. Президентство Сукарно.

Проголошення незалежності Філіппін. Становище Туреччини після закінчення Другої світової війни. Приєднання Ірану до Багдадського пакту. Проголошення Ісламської республіки Іран. Ірано-іракська війна та її наслідки. Соціально-економічна структура Афганістану після Другої світової війни. Політика уряду М. Дауда. Квітнева революція 1978 року. Прихід до влади руху «Талібан». Держави Центральної Азії після Другої світової війни.

Арабські країни. Ізраїль. Країни Африки в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Створення держави Ізраїль. Арабо-ізраїльські війни. Сирія в складі Об'єднаної Арабської республіки. Прихід до влади партії Баас. Внутрішня та зовнішня політика Лівану на сучасному етапі. Хашимітське королівство Йорданія. Піднесення національно-визвольного руху в Іраку після Другої світової війни. Диктатура Саддама Хусейна. Ірако-іранська війна. Агресія проти Кувейту. Операція «Буря в пустелі». Арабські країни Африки: Єгипет, Туніс, Алжир, Лівія, Марокко. Правління Муамара Каддафі. «Арабська весна» (2010 — 2011).

Тропічна та Південна Африка після Другої світової війни. «Рік Африки» (1960) та поява 17 нових держав. Виникнення режимів соціалістичної орієнтації в Малі, Беніні, Буркіна-Фасо. Проголошення расистської доктрини апартеїду. Прихід до влади Нельсона Мандели.

Країни Західної та Центральної Європи в другій половині ХХ ст.

Вплив Другої світової війни на розвиток капіталізму як соціально-економічної системи. Зміни в капіталістичній економіці. Економічне й політичне становище Великобританії після Другої світової війни. Великобританія і «план Маршалла».

Великобританія – учасник Північноатлантичного блоку (НАТО). Її участь у «холодній війні». Політичне й соціально-економічне становище Франції після Другої світової війни. Четверта республіка. Конституція Четвертої республіки.

Зовнішня і внутрішня політика де Голля. Політичні, економічні й духовні наслідки краху гітлеризму для німецького народу. Рішення Берлінської (Потсдамської) конференції з німецького питання. Політика окупаційних властей. Політичне життя в окупаційних зонах і формування партійнополітичної системи на заході Німеччини. Берлінська криза 1948 р.

Особливості входження території колишньої НДР в єдину Німеччину. Парламентські вибори 1998 р. Уряд Г. Шредера. Іспанія після Другої світової війни. Економічне й політичне становище Португалії в перше післявоєнне десятиліття. Зовнішня політика Австрії в період однопартійних урядів.

Країни Південної та Південно-Східної Європи

Політичне становище Італії після звільнення від фашизму. Урядова коаліція п'яти партій. Кабінет Б. Краксі. Повернення до влади християнських демократів. Кабінет Андреотті.

Радянсько-італійські відносини. Визволення Греції силами народно-визвольної армії (ЕЛАС). Створення органів народної влади в Греції Англійська інтервенція. Варкізська угода. Наступ монархо-фашизму. Повернення короля.

Боротьба грецького народу за демократизацію суспільства. Основні тенденції політичного, економічного та соціального розвитку Угорщини, Румунії й Албанії після Другої світової війни. Перемога сталінської орієнтації на радянську модель соціалізму та утвердження тоталітарних режимів. Демократичні революції 1989 – 1990 рр. і розвиток процесу демократизації.

Слов'янські народи у Другій світовій війні

Місце слов'янських народів у планах нацистської Німеччини. Період окупації та нацистський "новий порядок" на слов'янських землях. Польський рух Опору: "Батальйони Хлопські". Армія Крайова. Армія Людова. Союз польських патріотів. Військо Польське на Східному фронті. Варшавське повстання 1944 р.

Чехо-Словаччина в Другій світовій війні. "Протекторат Богемія та Моравія". Устрій і політика Словацької Республіки.

Рух Опору в чеських землях. Два центри політичної еміграції та їх програми. Празьке повстання 1945 р. Болгарія у Другій світовій війні. Держаний переворот 27 березня 1941 р. "Квітнева війна". Військова поразка та окупація Югославії.

Країни західних та південних слов'янських народів у 1945-2000 рр.

Перетворення в Польщі наприкінці 40-х рр. та їх особливості. Діяльність Тимчасового уряду національної єдності. Проведення аграрної реформи та націоналізація промисловості. Референдум 1946 р. та вибори до Сейму 1947 р. Економічне і політичне становище Польщі в 50-70-х рр. Форсована 33 індустріалізація та насильницьке кооперування сільського господарства. Конституція 1952 р. Утвердження адміністративно-командної системи. Репресії. Політичні судові процеси. Б.Берут.

Суспільно-політична криза та події 1955-1956 рр. Прихід до влади В.Гомулки. Половинчатість у проведенні реформ. Криза 1970 р. Прихід до влади Е.Герека. Крах економічного плану прискореного розвитку країни. Опозиційний рух. Серпневі події 1980 р.

Утворення "Солідарності". Профспілковий рух В.Каня. Військовий стан 1981-1983 рр. Генерал В.Ярузельський. Спроба виведення Польщі з економічної кризи. Вибори до парламенту 1989 р. Президент Л.Валенса. Соціально-економічні і політичні реформи. Президентство А.Квасьневського. Діяльність нового президента Польщі - Л.Качинського. Польща та ЄС. Політичні та соціально-економічні перетворення наприкінці 40-х рр. Кошицька програма та її реалізація. Формування нових органів влади. Націоналізація промисловості, банків, аграрна реформа.

Вибори 1946 р. Уряд К.Готвальда та загострення політичного протистояння. Словацька криза. Лютневі події 1948 р. Еволюція державної системи. Конституція 1948 р. Економічне і політичне становище в Чехо-Словаччині в 50-60-х рр.

П'ятирічні плани економічного розвитку. Індустріалізація та кооперування с/г. Репресії. Політичні судові процеси. Проблеми у національному питанні. А.Новоротний. Конституція 1960 р. Соціально-політична та економічна криза. Реформи 60-х рр. та їх незавершеність. Празька весна 1968 р.: "Програма дій". О.Дубчек "Соціалізм з людським обличчям". Уведення військ ОВД в ЧехоСловаччину.

Закон про Чехо-Словацьку Федерацію Прихід до влади нового керівництва. Становище в Чехо-Словаччині в 70-80 рр. Криза в економіці та сільському господарстві. Створення опозиції. "Хартія 77". Виступ опозиції у листопаді 1989 р. "Оксамитова революція". Громадянський форум. Крах тоталітарної системи. "Цивілізоване розлучення" 1992 р. Утворення 31 січня 1993 р. незалежних держав Чехії та Словаччини.

Чехія на шляху зміцнення парламентської демократії. Парламентський плюралізм. Урядова криза 1997 р. Відставка кабінету В.Клауса. Уряд Й.Тосовського. Стабілізаційна угода. Політика "повернення до Європи" уряду М.Земана. Перемога соціал-демократів на виборах 2002 р. Президентські вибори 2003 р. Підготовка вступу до ЄС. Реформування економічної сфери. Економічна стабілізація. Валютно-фінансова криза 1997 р. Акція "Чисті руки". Україно-чеські стосунки.

Соціально-економічні перетворення в Болгарії у 1945-1948 рр. Ліквідація монархії та проголошення НРБ. Вибори у Великі Народні Збори. Уряд Димитрова. Прийняття конституції. Націоналізація промисловості і банків. 34 Радянсько-'болгарський договір. Вступ Болгарії до РЕВ.

Форсована індустріалізація та насильницька колективізація. Соціально-економічне та політичне становище Болгарії у 50-70-і рр. Вступ до ОВД. Конституція 1971 р. Економічна криза та зниження темпів економічного розвитку. Панування адміністративно-командної системи. Правління Т.Живкова.

Крах тоталітарної системи в Болгарії 1989 р. Виникнення багатопартійної системи. П.Младенов. Вибори у Великі Народні Збори (1990). Президент Ж.Желев. Здійснення реформ, спрямованих на утвердження ринкової економіки.

Конституція 1991 р. Зовнішня політика. Економічне становище Болгарії на поч. 90-х рр. XX ст. Парламентські вибори 1994 р. Формування "одноколірного" кабінету Ж.Віднова. Уряд "Демократичної лівиці". Президентські вибори 1996 р. Петр Стоянов.

Масові народні виступи 1997 р. й штурм будинку парламенту. Парламентські вибори 1997 р. і новий уряд І.Костова. 2001 рік - парламентські та президентські вибори. "Новий час" болгарської історії. Симеон Сакс-Кобург-Готський - Прем'єр-монарх Болгарії. Президентські вибори і президентство Г.Пирванова. Прозахідна орієнтація зовнішньої політики. Соціально-економічні перетворення в Югославії у другій пол. 40-х рр. Нові інститути влади. Проголошення Федеративної Народної Республіки Югославії. Конституція 1946 р. Націоналізація засобів виробництва.

Передумови погіршення відносин Югославії з СРСР та країнами Східної Європи. Конфлікт 1948-1953 рр. та його наслідки. Розрив із "радянською моделлю соціалізму". Особливості економічного та політичного розвитку Югославії у 50-70-х рр. Реорганізація органів влади. Реалізація концепції "самоврядувального соціалізму". Режим Й.Тіто. Зовнішня політика. Нормалізація радянськоюгославських відносин. Суспільно-економічні реформи 60-х рр. Конституція 1974 р. Міжнаціональні відносини. Зміни у структурах влади після смерті Й.Тіто. Виникнення економічних та політичних труднощів у 80-х рр. Загострення національного питання. Події в Косово. Уряд А.Марковича. Початок національно-політичних змін та розпаду Югославії. Трансформація Спілки комуністів та процес утворення нових партій. Проголошення незалежності Словенії та Хорватії. Президент Хорватії Ф.Туджман. Війна в Хорватії. Проголошення незалежності Боснії та Герцеговини та розгортання там міжнаціонального конфлікту. Утворення Союзної Республіки Югославія між Сербією та Чорногорією. Президент Мілошевич.

Проголошення незалежності Македонії. Зовнішня політика незалежних держав. Геополітичні інтереси "великих" держав у колишній Югославії. Проблема Косово. Активізація діяльності демократичної опозиції й перемога на муніципальних виборах у Сербії її кандидатів. Посилення авторитарних

тенденцій режиму С.Мілошевича. М.Джуканович. Бойкот 35 чорногорською владою федерального центру. Криза югославської федерації. Збройна акція НАТО проти Югославії. Президентські вибори 2000 р. В.Коштуніца. Проблема розмежування "третьої" югославської федерації.

Країни Північної та Латинської Америки у другій половині ХХ ст.

Зміни в світових позиціях і ролі США після Другої світової війни. Початок «холодної війни» в міжнародних відносинах і зовнішня політика США. «Доктрина стримування». Зовнішня політика США в період президентства Кеннеді. Доктрина «гнучкого реагування». Політика «наведення мостів». «Карибська криза. «Доктрина Ніксона». Радянсько-американські відносини в 1968 – 1976 рр. Соціально-економічна політика адміністрації Рейгана. «Рейганоміка». Нові досягнення НТР й американське суспільство. Виборча кампанія 2000 р. Перемога Дж. Буша-молодшого.

Зміни у внутрішній та зовнішній політиці. Програма Б. Обама. Підсумки Другої світової війни для Канади. Політичне життя й зовнішньополітичні орієнтири Канади в 1950 – 1960- х рр. Зовнішня політика Канади в другій половині 1980-х початку 1990-х рр. Латинська Америка в перше повоєнне десятиріччя. Латинська Америка на рубежі ХХ – ХХІ ст.

4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінку "відмінно" виставляють студенту, який вільно володіє матеріалом та історичною термінологією, здатний до самостійного критичного ставлення до історичних подій і явищ, вказує на закономірності, основні тенденції та протиріччя історичного процесу, уміє робити аргументовані висновки;

Оцінку добре" заслуговує студент, який вільно володіє матеріалом, висловлює власну точку зору стосовно подій, явищ, процесів, уміє аналізувати, порівнювати, узагальнювати матеріал, синхронізувати історичні події та явища;

Оцінка "задовільно" виставляється студенту, який розкриває фактичний матеріал, дає характеристику явищам, відтворює загальну картину історичних процесів, визначає історичні поняття, знає основні дати;

Оцінку "незадовільно" заслуговує студент, який не володіє необхідними знаннями, лише фрагментарно відтворює фактичний матеріал і не здатний до аналізу подій, процесів і явищ.

5. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Рекомендована література історія України

1. Акт проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради УРСР // Газети від 28 серпня 1991р.
2. Апанович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. Київ, 1993.
3. Бакіров Н. За право на самовизначення: Проблема права націй на самовизначення в контексті минулого і сучасного кримських татар. Київ: Політика і час, 1995. №5. С.66–72.
4. Баран В. Давні слов'яни. Київ, 1998.
5. Баран В. Україна 1950-1960 рр.: еволюція тоталітарної системи. Львів, 1996.
6. Баран В., Даниленко В. Україна в умовах системної кризи (1946–1980 рр.). Київ, 1999.
7. Бойко О. Д. Історія України: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 1999. С.380–542.
8. Бойко О. Історія України. Посібник 2–ге вид., Київ, 2001.
9. Бойко О. Україна в 1985–1991 рр. Основні тенденції суспільно-політичного розвитку. Київ, 2002.
10. Бойко О.Д. Історія України. Київ, 2021.
11. Бойко О.Д. Новітня історія України 2014–2019. Київ, 2020.
12. Борисенко В. Курс української історії. З найдавніших часів до ХХ ст. Київ, 1999.
13. Борисьонок О. Обговорення проблем українізації вищим партійним керівництвом у 1922—1923 рр.. Київ: УІЖ, 2000. №4. С. 90-99.
14. Брайчевський М. Походження Русі. Київ, 1968.

15. Верстюк В. Українська Центральна Рада: Навч. Посібник Київ, 1997.
16. Веселова О. Висвітлення голоду 1932-1933 рр. у збірниках документів та матеріалів. Київ: УІЖ, 2003. №5. С. 101-125.
17. Веселова О. Увічнення пам'яті жертв голоду-геноциду 1932-1933 рр. в Україні. Київ: УІЖ, 2004. №2. С. 50-68.
18. Геродот. Історія: В 9 кн. Київ, 1993, кн.4.
19. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. Київ, 1994.
20. Головченко В. Від «Самостійної України» до Союзу визволення України: Нариси з історії української соціал-демократії початку ХХ ст. Харків, 1996.
21. Голод 1932-1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. Київ, 1990.
22. Голод 1932-1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. Київ, 1990.
23. Голод в Україні. 1932-1933. Збірник документів і матеріалів. Київ, 1993
24. Горелов М., Моця О., Рафальський О. Цивілізаційна історія України. Київ, 2005.
25. Горелов М.Е., Моця О.П., Рафальський О.О. Держава і цивілізація в історії України. Київ, 2009.
26. Гриневич Л. Сталінська «революція згори» та голод 1933 р. як фактори політизації української спільноти. Київ: УІЖ, 2003. №5. С. 50-65.
27. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної нації ХІХ- ХХ століття. Київ, 2019.
28. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації ХІХ – ХХ ст.: Навч. Посібник. Київ, 1996.
29. Грицак Я. Подолати минуле: глобальна історія України. Київ, 2021.
30. Грушевський М. Ілюстрована історія України. Київ, 1990.
31. Гуржій О., Чухліб Т. Гетьманська Україна. Київ, 1999.
32. Давня історія України. В 3-х томах. / За ред. П. Толочка. Київ, 2000.
33. Даниленко В., Касьянов Г., Кульчицький С. Сталінізм на Україні: 20 –30–ті роки. Київ, 1991.

34. Декларація про державний суверенітет України: Прийнята Верховною Радою УРСР 16 липня 1990 р. Київ, 1991.
35. Джамільов М. Петро Григоренко та кримсько-татарський національний рух. Кив: Політична думка, 1994. №4. С.251–266.
36. Енциклопедія історії України: В 10 т. /Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін. Київ: Наук думка, 2003-2013.
37. Єфіменко Г. Зміни в національній політиці ЦК ВКП(б) в Україні (1932-1938) Київ: УІЖ, 2000. №2. С.82-93; №4. С. 37-47.
38. Єфіменко Г. Радянська модернізація 1920-1930-х рр. Київ: УІЖ, 2002. № 5. С. 3- 24.
39. Журба М. Селянська кооперація радянської України. Міжнародний кооперативний альянс (20-ті роки ХХ ст. Київ: УІЖ, 2001. №2. С. 61-74.
40. Зайцев Ю.Д. Дисиденти: опозиційний рух 60–80-х рр. Сторінки історії України. Київ, 1992. С.195–236.
41. Історична наука: термінологія і понятійний довідник Навч. посібник /В. Литвин, В. Гусєв, А. Слюсаренко та ін. Київ, 2002.
42. Історія України / За ред. В.А. Смолія. Київ, 1997.
43. Історія України в особах: литовсько-польська доба. Київ, 1997.
44. Історія України. Документи і матеріали. / За ред. В. Короля. Київ, 2002.
45. Історія України: навчальний посібник / В.Ф. Панібудьласка, В.П. Макогон, А.В. Тороп та ін. 2-е вид. Київ: КНУБА, 2010.
46. Історія України: нове бачення. У 2 т./ Під ред. В. Смолія. Київ, 1995–1996.
47. Історія української культури: навчально-методичний посібник / Н. В. Аксьонова, А. М. Домановський, Т. О. Чугуй. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 196 с.
48. Капелер А. Мала історія України Київ, 2007.
49. Конституція України. Київ, 1997.
50. Конституційні Акти України. Київ, 1998.
51. Котляр М. Давньоруська державність Київ, 2010.
52. Котляр М. Історія суспільного життя Русі. Нариси. Київ, 2016.

53. Літопис Руський / За ред. Л. Махновця. Київ, 1988.
54. Магочій П. Р. Історія України. Київ, 2007.
55. Макарчук С. Писемні джерела з історії України. Львів, 1999.
56. Нариси з історії дипломатії України. / За ред. В.А. Смолія. Київ, 2001.
57. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Київ: КСД, 2018.
58. Політична історія України ХХ століття. У 6 томах. / За ред. І.Ф. Кураса. – Київ: Генеза, 2002.
59. Реєнт О.П. Україна в імперську добу (ХІХ – початок ХХ століття) / Гол. ред. Р. Стасюк. Київ: Вид-во «Арій», 2016.
60. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська державна ідея ХVІІ – ХVІІІ ст. – Київ, 1997.
61. Страшко Є., Овдієнко П. Нарис історії України ХІХ – поч. ХХ ст. Ніжин, 2015.
62. Українознавство. У 2-х кн. / За ред. В. Крисаченка. Київ, 1998.
63. Українська ідентичність і мовне питання в Російській імперії: спроба державного регулювання (1847–1914): Збірник документів і матеріалів / Відп. ред. Г. Боряк; Упорядн.: Г. Боряк, В. Баран, Л. Гісцова, Л. Демченко, О. Музичук, П. Найденко, В. Шандра; НАН України. Інститут історії України; Укрдержархів, ЦДІАК України. Київ: Інститут історії України, 2013.
64. Хрестоматія з історії України к. ХVІІІ – поч. ХХ ст. / Упоряд.: Крупенко О.В., Потапенко М.В. Ніжин, 2019.
65. Яковенко Н.М. Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України. Київ: Критика, 2005

Рекомендована література всесвітня історія

1. Балух В., Коцур В. Історія Стародавнього Риму. Курс лекцій. Чернівці, 2005.
2. Балух В., Макар Ю. Історія Стародавньої Греції. Чернівці, 2001.
3. Бураков Ю.В. Новітня історія країн Азії та Африки (1945-1992). Київ, 1993.

4. Вітенко М. Історія Росії. Від найдавніших часів до наших днів : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2013. 346 с.
5. Войнович Л.В., Козак Н.Б., Овсінський Ю.В., Чорний М.І. Medium aevum; Середні віки. Підручник для історичних спеціальностей вузів. Львів: «Тріада Плюс», 2010. 502 с.
6. Газін В.П., Копилов С.А. Новітня історія країн Європи та Америки. 1945-2000рр.: Навч.посібник для студентів гуманітарних спеціальностей. Кам'янець-Подільський, 2000
7. Головченко В.І. Нова історія Азії та Африки: колоніальний Схід (кінець ХІХ друга третина ХХ ст.): навч.посіб. Либідь, 2010. 520 с.
8. Дейвіс Н. Історія Європи. Київ, 1999.
9. Дейвіс, Норман. Європа: Історія. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001.
10. Документальні матеріали зі всесвітньої історії: Практикум для студентів. Ніжин, 2000.
11. Дудка Р.А. Курс лекцій з історії Стародавньої Греції та Риму. Ніжин, 2002.
12. Зашкільняк Л.О. Методологія історії. Львів, 1999.
13. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. 752 с.
14. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1918- 1945) Навчальний посібник, Київ, 2001.
15. Іваницька О.П. Новітня історія країн Європи та Америки (1945- 2002): Навчальний посібник для вищих навчальних закладів. Вінниця, 2003.
16. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до ХХ ст.): курс лекцій: навч. посіб. для студ. іст. спец. вищ. навч. закл. / В.І.Яровий, П.М.Рудяков, В.П. Шумило. Вид.3-тє, стереотип. Либідь, 2009. 632 с.
17. Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За редакцією Леоніда Зашкільняка. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. 660 с.

18. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Курс лекцій. Київ, 2000.
19. Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. Курс лекцій. Київ, 2000.
20. Мицик Л.М. Новітня історія зарубіжних країн: Курс лекцій. Ніжин, 2001.
21. Моціяка П.П. Нова історія країн Європи і Америки. Курс лекцій. Ніжин, 2005.
22. Норман Дейвіс. Європа. Історія. Київ, 2013. 1456 с.
23. О.О. Крижановська, О. П. Крижановський Історія середніх віків. Київ, 2006.
24. Павленко Ю. Історія світової цивілізації. Київ, 1996.
25. Поп Ю.І. Нова історія країн Азії і Африки (XVI поч. XX ст.): підручник, Київ, 2012.
26. Хрестоматія з історії Стародавнього світу / За ред. Р. Дудки, І.Кедуна, О.Лейберова. Ніжин, 2003.
27. Чорній В. Історія Болгарії. Львів, 2007. 404 с.